

El context.....

Verdaguer vist des del Romanticisme europeu

Marisa Siguan

Catedràtica de literatura alemanya de la Universitat de Barcelona

L'any 1769 el jove Herder va emprendre un viatge per mar. Fugia de Riga, de les seves feines com a pastor en aquella ciutat, de la seva vida anterior, i fugia cap a França, per conèixer el que era el bon gust i la modernitat. De fet, no ho va trobar: França i l'estètica classicista que hi regnava el van decepcionar. La seva sensibilitat era ben diferent, i n'és una bona mostra el diari que va escriure durant aquell viatge. La fascinació del mar i l'estat indefinit, d'espera, del navegar li inspiren reflexions sobre l'origen del narrar: "Ajuntem ara el desig de veure meravelles amb el costum de l'ull de trobar meravelles: on neixen narracions veritables?"

Mirant l'horitzó es desitja veure meravelles, per tant se'n veuen. I resulta impossible no intentar descriure-les.

Herder està descobrint la necessitat imperiosa de fer literatura des de la voluntat i la capacitat de veure meravelles. Descobrir la necessitat que tenen els humans de fer poesia, i reunir totes les manifestacions possibles d'aquesta poesia volia dir però que, a poc a poc, la unitat de la literatura, basada en les lleis de la poètica clàssica, es dissol en la di-

versitat de les literatures nacionals. L'herència comuna de la tradició grecollatina, una retòrica unitària i una poètica normativa, s'oposaven als intents de desenvolupar nous criteris per a la descripció de la diversitat literària, i mentre aquesta tradició mantingués el seu prestigi era difícil avançar en els nous camins individualitzadors, variats. Potser és significatiu que fossin alemanys qui formulés aquestes idees, que el Romanticisme sorgís en nacions que no tenien una forta tradició

A l'esquerra, una imatge de Herder; i a la dreta, una de Schiller

clàssica a la seva literatura. Qui no té mitologia ni tradició clàssiques a la seva tradició ha de descobrir les tradicions populars autòctones, podríem dir parlant de forma bastant irreverent. També són intel·lectuals alemanys d'aquesta època, parlants d'una llengua difosa per molts petits Estats, els qui relacionen la llengua amb el poble, els qui defineixen la consciència de poble a partir de la consciència de la seva llengua i la seva literatura, de les seves tradicions socioculturals. A partir de les *Lliçons sobre literatura dramàtica*, d'A.W. Schlegel, publicades el 1810 i conegudes pels primers romàntics catalans, específicament per Milà i Fonta-

i a diferència de França. D'altra banda, també és interessant que tots els autors mencionats són llegits i citats com un bloc relativament homogeni sense tenir gaire en compte les diferències fonamentals que hi ha entre ells. N'és un exemple interessant la recepció de Schiller en relació amb la d'A.W. Schlegel: Schiller fa una apologia de l'univers grec antic en els seus escrits, A.W. Schlegel en canvi recupera l'Edat Mitjana i les mitologies nòrdiques per a la literatura alemanya. Això no és cap problema a la vora del Mediterrani: de fet, Verdaguer dóna vida als dos mons a *L'Atlàntida*.

La valoració del món grec antic és un aspecte interessant del Romanticisme. La polèmica entre clàssics i romàntics contribueix a falsejar la visió de l'antiguitat clàssica dels romàntics. Perquè són també els primers viatgers els que descobreixen una antiguitat clàssica com a resposta als seus anhels d'humanitat insatisfeta amb el present. Els romàntics no viuen la seva modernitat com a oposició a l'antiguitat clàssica sinó com a discrepància amb el present. Queda l'anhel sempre insatisfet de portar a la pràctica un ideal de nova edat d'or de la humanitat, un ideal que al llarg del Romanticisme es torna cada vegada més medievalitzant. També aquesta discrepància amb el present és un fet per a Verdaguer, que escriu *Canigó* com a intent conscient de recuperar per al català les cançons de gesta però hi verteix la insatisfacció i l'anhel romàntics respecte al present. Gentil, finalment, no és un cavaller: és un heroi romàntic i mor d'anhel: "Lo cor de l'home és una mar. // Tot l'univers no l'ompliria;"

Aquesta insatisfacció amb el present es mostra en la relació dels poetes romàntics amb la natura. Verdaguer, viatjant per mar com Herder i treballant en *L'Atlàntida*, veient meravelles a l'horitzó, converteix la natura en impressionant protagonista de l'obra, una natura densament poblada de mitologia pagana en conflicte amb el món simbòlic del cristianisme. I mostra amb ella una visió cíclopica del paradís perdut.

Baudelaire s'havia queixat que els romàntics francesos havien escrit des de factors externs més que des del món interior, Gabriel Ferrater retreu als poetes catalans de la Renaixença quelcom de similar, l'haver triat el "menys íntim" dels romanticismes. Si considerem la consciència d'intimitat com l'aspecte per nosaltres més modern del Romanticisme, en Verdaguer tanmateix el podríem trobar de vegades: precisament en la descomposició de la forma èpica a *Canigó*. És certament un poeta romàntic. I, desfasat en el temps, està a punt d'enllaçar amb el neoromanticisme del Modernisme. Aquell que passa per la lírica de Heine, Bécquer i Apelles Mestres. L'anhel insatisfet de Gentil, el personatge de *Canigó*, en queda relativament a prop! En materialitzar-se, ha tornat a la vida la llengua literària catalana.

>>>

seva idea de cel a partir del *neguit* i la *tristesa* de la terra, o si una cop construït el cel, ha estat necessari negar la terra. I és en aquesta mena de dualisme, cel-terra, on s'endevina un Verdaguer platònic. Un verdaguer que, com a la caverna de Plató, s'imagina una humanitat emmanillada als plaers terrenals, a la immortalitat dels sentits més baixos, a la quotidianitat del patiment i del dolor. Ell, Verdaguer, se n'ha deslliurat. Ell l'ha vist, l'ha somiat tal com és, s'ha desfet dels lligams i per un instant ha vist aquest cel que desitja. I és amb la seva poesia que ens ho ve a explicar, perquè en siguem partícips. Tornant del seu viatge celestial, Verdaguer ("caygut sobre la terra em despertí") es troba enmig de tots nosaltres (patidors de la terra) i del trosset de cel que contemplava: "Sols trobo les cançons que vèuse aquí." I és aquí on es veu el caràcter protagonista de la poesia de Verdaguer. La seva poesia és camí. És una mena de dialèctica que ens porta cap a aquest cel perfecte. Quan, tornant a la frase del principi, diu que, perquè vol anar al cel escriu aquests versos, també està explicant com els versos són la seva manera de guanyar-se el cel. Ell entén, com en la paràbola dels talents, que si amb la seva poesia ens pot il·luminar la ruta cap al Déu, està acomplint un

manament de l'Evangeli. La seva poesia ens salva. I, de retruc, el salva a ell. En aquest tasca de poeta-predicador Verdaguer divinitza tota la literatura, per això a *L'Atlàntida* o *Canigó*, rellegeix els mites clàssics i la tradició popular en clau cristiana (diàleg entre poesia i Déu). Verdaguer es veu només com el manobre que interpreta la poesia divina. Ara bé, al marge de la seva missió i del seu caràcter messiànic, cal que el lector aprengui a gaudir de la meravella dels versos, de com d'un tema (la salvació) que sembla absolutament desfasat, en treu les figures i les metàfores més acurades, de com descriu la misèria amb tanta precisió i bellesa i de com n'és de fàcil reconèixer les pròpies aspiracions en el seu dibuix del cel. Verdaguer, sobretot, és un poeta. Escriu amb tant d'amor que en el poema *La Via Làctia*, després d'escoltar com els clàssics, com la ciència i la filosofia intenten explicar-li què és la Via Làctia, ell es queda amb l'explicació d'un pagès de Núria perquè, en la seva ignorància, encerta a imaginar que el corriol de constellacions és la ruta que du a les portes de Déu. Verdaguer entén la seva poesia com a alliberament. Com una guia de viatge des de l'infortuni, cap a la perfecció. Com una dialèctica platònica. Com la seva missió. Com la seva redempció.

nals, la literatura es llegeix i s'interpreta com a mostra del caràcter dels pobles que la produeixen. Al llarg del segle XIX es desenvolupa el Romanticisme als països d'Europa, amb diferències de temps importants. Els alemanys i els anglesos són els primers romàntics, escriuen entre 1790 i 1830 aproximadament; als països romànics el Romanticisme es desenvolupa posteriorment. El 1830 és l'any de la famosa polèmica sobre l'*Hernani* de Victor Hugo. Al països romànics les idees del Romanticisme alemany arriben mediatitzades per l'obra de Madame de Staël, *De l'Àllemagne*, publicada el 1810 i feta retirar de seguida per Napoleó, i, més directament, a Catalunya les idees dels escriptors alemanys mencionats, i també de Goethe, Schiller i Heine, són divulgades a partir dels anys 20 fonamentalment per la tasca editorial de Bergnes de las Casas i les revistes *El Europeo*, *Museo de Familias*, *La Abeja*, i també *El Propagador de la Libertad* d'Andreu Fontcuberta. Serà fonamental la feina de Milà i Fontanals en aquest sentit. És curiós que el Romanticisme a Catalunya també evolucioni del progressisme al conservadorisme, com a Alemanya